

Vabariigi Valitsuse korralduse

„Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ ja rakendusplaani aastateks 2017–2020 heakskiitmine“ seletuskiri

Sissejuhatus

Strateegiadokumendi „Kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava aastani 2030“ (edaspidi *arengukava*) koostamise ettepanek kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 27.02.2015 korraldusega nr 108. Kliimamuutustega kohanemise arengukava on koostatud aastateks 2017–2030 ja rakendusplaani aastateks 2017–2020.

Arengukava koostamise eest vastutas Keskkonnaministeerium. Arengukava on valminud Keskkonnaministeeriumi ja Eesti Keskkonnauuringute Keskuse vahel sõlmitud Euroopa Majanduspiirkonna toetuse projektilepingu alusel. Arengukava koostamiseks moodustati nõu andev juhtkomisjon, mida juhtis Eesti Keskkonnauuringute Keskuse esindaja ja kuhu kuulusid asjassepuutuvate ministeeriumite, kohalike omavalitsuste, valitsusväliste organisatsioonide ja teadusasutuste esindajad. Arengukava viiakse ellu koostöös teiste ministeeriumite ja asutustega. Keskkonnaministeerium korraldab iga-aastast arengukava täitmise aruandlust ja koordineerib ministeeriumite kohanemisteemalist teabevahetust.

Arengukava ja selle rakendusplaani, Vabariigi Valitsuse korralduse ning seletuskirja eelnõu koostamisel osalesid Keskkonnaministeeriumi kliima- ja kiirgusosakonna juhataja Evelyn Mürsepp (evelyn.muursepp@envir.ee, tel 626 2895) ja peaspetsialist Kati-Liis Kensap (kati-liis.kensap@envir.ee, tel 626 2817) ning Keskkonnauuringute Keskuse ekspert Igor Miilvee.

Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Korralduse eelnõu

Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõu koosneb vastavalt riigieelarve seaduse § 20 lõikele 2 ja kooskõlas Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määrusega nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ kahest punktist:

1. Kiita heaks „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ ja selle rakendusplaani aastateks 2017–2020.
2. Keskkonnaministeeriumil avaldada punktis 1 nimetatud dokumendid ministeeriumi veebilehel.

Arengukava eelnõu

Kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava on koostatud kooskõlas Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määrusega nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“. Arengukava koostamise vajadus tuleneb muu hulgas Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist 2015–2019.

Arengukavas kirjeldatakse kliimamuutustega kohanemise valdkonna olulisemaid probleeme, kliimastenaariumite põhjal Eesti tuleviku kliimat ja kliimamuutuste mõjusid kaheksas prioriteetses valdkonnas. Arengukavas esitatakse tegevusraamistik, mille alusel vähendatakse Eesti riigi haavatavust kliimamuutuste mõju suhtes. Arengukava koostati, tuginedes põhjalikele uuringutele, mille käigus selgitati välja kohanemismeetmed, mida tuleb võtta lühikeses ajavaates (kuni aastani 2030) kui ka pikaajalises perspektiivis (kuni 2050 ja 2100). Arengukava eesmärkide saavutamist toetab arengukava elluviimiseks koostatud rakendusplaan.

Arengukava üldeesmärk on **suurendada Eesti riigi, regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks..** Arengukava elluviimise tulemusena paraneb Eesti riigi valmisolek ja suutlikkus kliimamuutustega toimetulekuks kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasemel ning selgitatakse välja kliimamuutustele kõige haavatavamad valdkonnad. Arengukavaga planeeritakse ja juhitakse kliimamuutuste mõjuga kohanemise valdkonda terviklikult ühe strateegiadokumendi kaudu ning koondatakse ja ühtlustatakse kliimamuutuste mõjuga kohanemise käsitlust. Sellega tagatakse kliimamuutuste mõjuga kohanemise eri sektorite parem sidusus. Arengukava seab kaheksa alaeesmärki vastavalt kaheksale prioriteetsele valdkonnale. Need valdkonnad on:

- 1) **tervis ja päästevõimekus;**
- 2) **planeeringud ja maakasutus**, sh rannikualad, teised üleujutusohuga/pinnaseriskiga alad, maaparandus, niisutus ja kuivendus, linnade planeeringud;
- 3) **looduskeskkond**, sh elurikkus, maismaa ökosüsteemid, magevee ökosüsteemid ja keskkond, Läänemeri ja merekeskkond, ökosüsteemide teenused;
- 4) **biomajandus**, sh põllumajandus, metsandus, kalandus, ulukid ja jahindus, turism, turbatootmine;
- 5) **majandus**, sh kindlustus, pangandus jt finantsiasutused, tööhõive, äri ja ettevõtlus, tööstus;
- 6) **ühiskond, teadlikkus ja koostöö**, sh haridus, teadlikkus ja teadus, kommunikatsioon, ühiskond, rahvusvahelised suhted ja koostöö;
- 7) **taristu ja ehitised**, sh tehnilised tugisüsteemid, transport;
- 8) **energeetika ja energiavarustus**, sh energiasõltumatus, varustuskindlus ja -turvalisus, energiaressursid, energiatõhususe rakendamine, soojatoomine, elektritootmine.

1. Inimeste tervise ja päästevõimekuse valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud õhutemperatuuri tõus ja kuumalainete sagenemine. Samuti sagnevad tormid ja paduvihmad ning nendest tingitud üleujutused. Prognoositakse ka õietolmu leviku suurenemist ja siirutajate levikuareaalide muutust. Suurt varalist kahju võivad põhjustada üleujutused tiheasustusosalal ning ulatuslikud metsa- ja maastikutulekahjud.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 1): **paranenud päästevõimekus ja inimeste oskus kaitsta oma tervist ja vara on vähendanud kliimamuutuste negatiivset mõju tervisele ja elukeskkonnale.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) info-, seire- ja tugisüsteemide arendamine ning tegevusplaanide koostamine kliimamuutustest tingitud terviseriskide juhtimise tõhustamiseks ja maandamiseks;
- 2) päästevõimekuse suurendamine.

2. Planeeringute ja maakasutuse valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud tormide sagenemine, üleujutused ja kuumalained. Tsüklonite trajektooride muutuste ja sellest tingitud

läänetormide sagenemise tõttu võivad Eesti rannikuid aina sagedamini ohustada tormide põhjustatud veetõusud ja üleujutused, mille ulatus on tulevikus tõenäoliselt seni kogetust suurem. Eesti rannikualadel kulutusprotsessid tõenäoliselt intensiivistuvad, mistõttu võivad ohtu sattuda rannavööndi vahetus läheduses asuvad objektid, sh kultuuripärand, ning võib kannatada rannaturism. Kliimamuutuste tagajärjel prognoositav põhjavee taseme tõus ei ole suur, kuid see võib põhjustada olulisi muutusi nii põhjavee kvaliteedis kui maapinnalähedase veekihi veerežiimis. Maalihete risk võib tulevikus suureneda pigem valede planeerimisotsuste tulemusena.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 2): **tormi-, üleujutus- ja erosioonirisk on maandatud, soojussaare efekti on leevendatud, asustuse kliimakindlust on suurendatud, valides selleks parimad lahendused maakasutuses ja selle planeerimises.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) teadlikkuse suurendamine kliimamuutuste mõjudest ja riskidest maakasutuses, linnakorralduses ja planeerimises, riskialade planeerimismetoodikate arendamine ning õigusraamistiku korrastamine;
- 2) üleujutusriskide maandamine ning rohealade ja linnahaljastu arendamine kliimarisikude maandamiseks.

3. Looduskeskkonna valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud osade ökosüsteemide hävimine ja teiste ökosüsteemide muutumine, on võimalik, et liikide vaheldumisega üldine liigirikkus ei muutu ja uute liikide tulekuga muutub pigem liigiline koosseis. Õhutemperatuuri tõusu tõttu sagenevad veeõitsengud ning veekogude suvine hapnikurežiim halveneb. Sademete hulga suurenemisest tingituna on veekogudel ühtlasem hüdroloogiline režiim, kõrgemad veetasemed ja suuremad vooluhulgad ning parem hapnikuga varustus talveperioodil.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 3): **muutuvas kliimas on tagatud liikide, elupaikade ja maastike mitmekesisus ning maismaa- ja veeökosüsteemide soodne seisund ja terviklikkus ning sotsiaal-majanduslikult oluliste ökosüsteemiteenuste pakkumine piisavas mahus ja piisava kvaliteediga.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) elurikkuse säilitamine muutuvates ilmastikuoludes;
- 2) invasiivsete võõrliikide loodusesse sattumise ennetamine ning nende tõrjumine ja ohjamine muutuvast kliimas;
- 3) koosluste soodsa seisundi ja maastike mitmekesisuse tagamine ning looduskaitse korraldamine muutuvast kliimas;
- 4) maismaaökosüsteemide ja -elupaikade stabiilsuse, soodsa seisundi, funktsioonide, ressursside ja mitmekesisuse tagamine muutuvast kliimas;
- 5) temperatuuri ja hüdroloogilise režiimi muutustest tingitud pinnaveekogumite seisundi, elustiku koosluste struktuuri, ainete välis- ja sisekoormuse jälgimine ning kliimarisikude minimeerimine;
- 6) kliimamuutuste negatiivse mõju minimeerimine merekeskkonna hea seisundi saavutamiseks ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamine;
- 7) sotsiaal-majanduslikult oluliste ökosüsteemiteenuste tagamine piisavas mahus ja piisava kvaliteediga, arvestades kliimarisike.

4. Biomajanduse valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud liigilise koosseisu muutus, sulanud maa talveperioodil ja muldade viljakuse langus. Eesti kuulub kliimatsooni, kus

prognoositavad kliimamuutused võivad põllumajandussektorile kaasa tuua teatavaid võimalusi (nt kasvuperioodi pikenemine), kuid muutlikud ilmastikuolud võivad samas põhjustada olulist põllumajanduskultuuride saagikuse ja saagi kvaliteedi kõikumist. Kliimamuutused võivad oluliselt mõjutada ka metsandussektori võimekust ning osakaalu majanduses ja tööhõives. Lisaks hakkavad metsatööstust tugevalt mõjutama pehmet talvest tingitud raskused puidu metsast väljaveol. Majanduslik mõju tuleneb täiendavate kulutuste tekkest metsateede ja kraavide korrashoiule. Kalavarude seisundit ja kalandust mõjutavad jääolud ja veetemperatuuri aastasisese käigu (sesoonsuse) muutused. Nendest teguritest sõltub kalade sigimise edukus, põlvkondade tugevus ja järelkasvu suurus. Suve soojenemine ja pikenemine toob kaasa turistide voo suurenemise, vee- ja rannaturismi kasvu ning turismisektor muutub majanduslikult efektiivsemaks. Samas soojemad talved ja lumikatte vähenemine toovad kaasa taliturismi vähenemise.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 4): **Eestile oluliste biomajandussektorite jätkusuutlikkus tagatakse põllu-, metsa-, vee-, kala- ja puhkemajanduse ning turba kaevandamise kliimateadliku planeerimisega.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) muutuvus kliimas toiduga varustatuse tagamine maaparandussüsteemide arendamise, põllumajanduse konkurentsivõime suurendamise ning teadmusloome ja -siirde kaudu;
- 2) metsade tootlikkuse ja elujõulisuse ning mitmekesise ja tõhusa kasutamise tagamine muutuvus kliimas;
- 3) muutuvus kliimas kalavarude jätkusuutlikkuse ja kalandusest elatuvate inimeste heaolu (sissetuleku) tagamine;
- 4) turismi mitmekesistamine ja külastajate rahulolu suurendamine.

5. Majanduse valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud nii ettevõtlust ohustavad kui ka soodustavad ilmastikuolud. Eestile kui väikesele avatud majandusega riigile avaldab kliimamuutuste tõttu maailmamajanduses toimuv suuremat mõju kui kohalikud kliimamuutustega seotud protsessid. Kliimamuutustega kohanemisel on riiklikel regulatsioonidel, näiteks maksusüsteemi muutmisel, tasakaalustav roll. Kuna kliimamuutused on aeglasemad kui ettevõtete reageerimiskiirus väliste muutuste suhtes, siis suudetakse tõenäoliselt kliimamuutustega kohaneda hästi, isegi kui kohanemine seisneb kliimamuutustest oluliselt mõjutatud piirkondades tegevuse lõpetamises või selle iseloomu märgatavas muutumises.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 5): **majandusagendid kasutavad parimal viisil kliimamuutustega kaasnevat võimalusi ja juhivad nendega kaasnevat riske.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) kliimamuutustega kaasnevate majapidamiste riskide maandamine;
- 2) kliimamuutuste mõjudega arvestava ettevõtluse soodustamine.

6. Ühiskonna, teadlikkuse ja koostöö valdkonda mõjutavad kõige enam kliimamuutuste tagajärjel saagenud ekstreemsed ilmastikunähtused. Positiivset muutust tööhõives võib praeguste prognooside kohaselt eeldada turisminduses ning langust energeetikasektori töökohtade arvus. Kliimamuutustest kõige ohustatumad on vähekindlustatud inimesed – kehvemas sotsiaal-majanduslikus seisus ja väiksema sotsiaalse kapitaliga inimesed. Seetõttu võivad ekstreemsed ilmastikunähtused ebavõrdsust ühiskonnas veelgi süvendada. Oluline on Eesti inimeste võime õiget teavet leida ja leitud teavet õigesti tõlgendada. Praegu on Eesti

elanike teadlikkus kliimamuutustest ja nendega kaasnevast üsna väike. Globaalselt ollakse peamiselt abi andjaks ning seega mõjutavad nii globaalsed lepped kui Euroopa Liidu raames kokkulepitav kliimamuutustega kohanemise valdkonnas eelkõige Eesti arengukoostöö poliitikat.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 6): **elanikud mõistavad kliimamuutustega kaasnevaid ohte ja võimalusi.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) riskijuhtimise tõhustamine ning riigi- ja KOV-ide asutuste töötajate kliimamuutustega kaasnevate riskide maandamise suutlikkuse tagamine;
- 2) koolieelsete õppeasutuste, üldharidus- ja huvikoolide, keskkonnahariduskeskuse ning kutseõppeasutuste kliimamuutuste mõjuga kohanemise toetamine;
- 3) ajakohase ja põhjaliku teabe tagamine kliimamuutustest, sh globaalsete kliimamuutuste ülekandemõjust Eestile;
- 4) rahvusvahelises kliimamuutuste leevendamise ja mõjuga kohanemise koostöös ning tugeva rahvusvahelise kliimapoliitika väljatöötamises osalemine.

7. Taristu ja ehitiste valdkonnas on olulisemateks kliimamuutuste mõjudeks ekstreemsed ilmastikunähtused. 21. sajandi lõpuks prognoositud kliimamuutustele on kõige haavatavamad elektri- ja kanalisatsioonivõrk, hooned ja transporditaristu. Keskmise sademete hulga kasv, temperatuuritõusust tingitud lumikatte ja kevadiste veepaisutuste vähenemine ning sagenevad äärmuslikud kliimasündmused, nagu põuad või paduvihmad, avaldavad vahetult mõju vee- ja kanalisatsiooniteenuste toimimisele. Peamised tegurid, mida kliimamuutused transpordisüsteemis mõjutavad, on järgmised: ühenduskindlus; ühenduskiirus, reisi kestus, tarneaeg; transporditaristu ja transpordi ITK seadmete seisund ja töökindlus, hooldusvajadus; liiklusohutus ja turvalisus; kaubaveo ja ladustamise ohutus; transpordi ja liikuvuse hind; liikumis- ja sõidumugavus; transpordi energiakulu ja energiatõhusus. Sagenevad tormid võivad tekitada tänasest enam elektrikatkestusi ja lõhkuda hooned ning sagenenud jäätapäevad võivad põhjustada rohkem liiklusõnnetusi.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 7): **kliimamuutuste mõju tõttu ei vähene elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

- 1) ohutu liiklemise, kaubaveo ja elutähtsatele teenustele ligipääsu tagamine muutuvates ilmastikuoludes;
- 2) hoonete vastupidavuse, energiatõhususe ja inimestele mugava sisekliima tagamine muutuvates ilmastikuoludes.

8. Energeetika ja energiavarustuse valdkonnas on olulisemateks kliimamuutuste mõjudeks ekstreemsed ilmastikunähtused. Kasvanud aasta keskmine tuule kiirus võimaldab tulevikus rohkem tulu saada kodumaisest tuuleenergiaressursist ning soojemate talvede tõttu võib eeldada hoonete vähenenud kütmisvajadust. Aladel kus tuulekiirus kasvab märgataval, ei pruugi kütmisvajadus väheneda. Kuumemad suved võivad negatiivsete mõjudena kaasa tuua hoonete suurenenud jahutusvajaduse, sagenevad tormid võivad tekitada tänasest enam elektrikatkestusi.

Valdkonna eesmärk (alaeesmärk nr 8): **kliimamuutuste tõttu ei vähene energiasõltumatus, -turvalisus, -varustuskindlus ja taastuenergiaressursside kasutatavus ega suurene primaarenergia lõpptarbimise maht.**

Eesmärgi täitmiseks vajalikud meetmed on järgmised:

1) taastuenergiaressursside kasutatavuse ning tarbijate energia- ja soojavarustuse tagamine muutuvates ilmastikuoludes.

Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu tasandi kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegia koostamise vajadus tulenes Euroopa Komisjoni 01.04.2009 valgest raamatust „Kliimamuutuste mõjuga kohanemine: Euroopa tegevusraamistik“¹, milles nähti ette EL-i kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegia väljatöötamine aastast 2012. Aprillis 2013 esitas Euroopa Komisjon Euroopa Parlamendile, Euroopa Nõukogule, Euroopa Majandus- ja sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele Euroopa Liidu kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegia², millega kehtestatakse raamistik ja mehhanismid, mille abil viia EL-i valmisolek praeguste ja tulevaste kliimamuutuste mõjudega võitlemisel uuele tasemele. Soovitus riikliku kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava koostamiseks tuleneb Euroopa Liidu kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegiast.

Euroopa Liidu kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegias on pööratud suurt rõhku kohanemisvõimalustele, mis on vähekulukad ja sobivad nii majanduse kui ka kliima seisukohast. Neid võimalusi rakendades soovitakse edendada jätkusuutlikku majanduskasvu, soodustada kliimamuutustele vastupanuvõimet parandavate investeeringute tegemist ning luua töökohti sellistes valdkondades nagu ehitus, veemajandus, kindlustus, põllumajandustehnoloogiad ja ökosüsteemide majandamine. Euroopa Komisjoni hinnangud tulevaste kulude ja tulude kohta näitavad, et iga üleujutuste vastu kindlustamiseks kulutatud euro võimaldab vältida kahjusid kuue euro eest. Ajavahemikul 1980–2011 nõudsid üleujutused Euroopas enam kui 2500 inimest ja mõjutasid rohkem kui 5,5 miljonit inimest. Lisaks põhjustasid need otsest majanduslikku kahju rohkem kui 90 miljardi euro ulatuses. Kliimamuutustega mittekohanemisega seotud kulud Euroopas on 2020. aastal hinnangute kohaselt vähemalt 100 miljardit eurot ning 2050. aastal ulatuksid need kulud juba 250 miljardi euroni. Õigeaegne kliimamuutuste mõjuga kohanemine vähendaks oluliselt potentsiaalseid rahalisi ja ühiskondlikke riske ning aitaks vältida teadmatuses tehtavaid lühiajalisi otsuseid ja võtta otsuste tegemisel arvesse kliimariske, mis võivad tekkida tulevikus.

Koos Euroopa Liidu kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegiaga on Euroopa Komisjon välja töötanud ka juhendi riiklike kohanemisstrateegiate koostamiseks³. Arengukava koostamise aluseks olnud uuringud põhinevad nimetatud juhendil. Seonduva meetmena võttis Euroopa Komisjon vastu ka rohelise raamatu, milles käsitletakse kindlustamist loodusõnnetuste ja inimtegevusest tingitud õnnetuste vastu.

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0147:FIN:ET:PDF>

² http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/docs/com_2013_216_en.pdf

³ http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/docs/swd_2013_134_en.pdf

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013⁴ (kasvuhoonegaaside seire- ja aruandlusmehhanismi alane määrus) kohustab kõiki liikmesriike 2015. a 15. märtsiks (ja seejärel iga neljanda aasta järel) esitama Euroopa Komisjonile teabe riiklike kohanemiskavade ja -strateegiade kohta, tuues välja kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks rakendatud või kavandatud meetmed. Selle teabe abil hakkab komisjon alates 2017. a jälgima liikmesriikide edusamme ja võetud meetmeid kliimamuutuste mõjuga kohanemisel ja annab teada, kas need on piisavad. Kui edusammud on ebapiisavad, võtab komisjon täiendavaid õiguslikke meetmeid. Arengukavast on abi aruandmisel Euroopa Komisjonile.

Riiklikud kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegiad ja tegevuskavad on juba olemas või on koostamisel enamikes EL-i liikmesriikides.

Perioodi 2014–2020 Euroopa tõuke- ja investeerimisfondide (ÜF, ERDF, ESF, EAFRD ja EMFF) kasutamise aluseks sõlmiti 20. juunil 2014. a Eesti ja Euroopa Komisjoni vahel partnerluslepe, milles ühe osana on kokku lepitud vahendite kasutamise eeltingimused. Üheks valdkonnapõhiseks eeltingimuseks on riikliku kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava koostamine. Eeltingimuse täitmata jätmise korral rikume partnerlusleppes kokku lepitud tingimusi ning seame ohtu valdkonnapõhise eeltingimusega seotud meetmete rahastamise 173 miljoni euro ulatuses (nii ÜFi kui EAFRD vahendid).

Eelnõu mõju

Arengukava mõjud on valdavalt positiivsed. Väga suure positiivse mõjuga on arengukava sotsiaal- ning keskkonnavaldkonnale. Seda seetõttu, et arengukava keskendub ühiskonnas teadlikkuse tõstmisele ja elanikkonna reageerimis võime tõstmisele ning looduskeskkonna kohanemismeetmed on enamusest keskkonnakaitselise iseloomuga.

Arengukavaga paralleelselt viidi läbi ka keskkonnamõju strateegiline hindamine. Keskkonnamõju strateegilisel hindamisel lähtuti õigusliku raamina keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest (KeHJS), EL direktiivist (2001/42/EÜ) teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta ning teistest keskkonnamõju hindamist korraldavatest õigusaktidest. Muuhulgas lähtuti järgmistest juhenddokumentidest: Euroopa Komisjoni mõjude hindamise juhend (2009, 2014)⁶ ja mõjude hindamise metoodika (2012)⁷ ja Euroopa Komisjoni suunised „Guidelines on developing adaptation strategies” Brussels, 16.4.2013, SWD(2013) 134 final⁸. Arengukava keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne kiideti Keskkonnameti poolt heaks 6. veebruaril 2017 a.

Arengukava keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviijal oli eelkõige suunav ja ühendav roll. KSH läbiviija esitas arengukava valdkondade meetmete ja tegevuste väljatöötajatele metodoloogilise aluse keskkonnaaspektide ja –mõjude arvestamiseks, et tagada keskkonnateema käsitlemise süsteemsus ja metodoloogiline ühtsus. Sellest lähtuvalt oli KSH läbiviijal keskkonnamõjude hindamise osas peamiselt koordineeriv roll, kus erinevatele meetmete väljatöötajatele anti suunised keskkonnamõju süsteemseks arvestamiseks.

Kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava aastani 2030 keskkonnamõjude strateegilise hindamise tulemusena ei tuvastatud negatiivseid mõjusid üheski Arengukava valdkonnas. Enamus meetmeid ja tegevusi olid neutraalse mõjuga, nagu uuringute ja analüüside läbiviimine, seire, seadusandluse täiendamine, koolitused jmt. Mõned meetmed ja tegevused olid otsese või

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0525&qid=1418212555806&from=EN>

kaudse positiivse mõjuga bioloogilisele mitmekesisusele, maismaa ökosüsteemidele, magevee ökosüsteemidele ja keskkonnale, Läänemerele ja ökosüsteemide teenustele. Tihti saavutatakse erinevad eesmärgid ja soovitud tulemused samade tegevustega.

Üldine soovitus on meetmete elluviimisel, kui on hoomatav konkreetse tegevuse aeg, koht ja ulatus, viia vajadusel läbi keskkonnamõtjude hindamine. Juba tegevuste planeerimisel tuleks arvestada ja minimeerida võimalikke negatiivseid keskkonnamõtjusi.

Arengukava elluviimise tulemusena:

- 1) paraneb päästevõimekus ja inimeste oskus kaitsta oma tervist ja vara, see omakorda vähendab kliimamuutuste negatiivset mõju tervisele ja elukeskkonnale;
- 2) osatakse valida parimad lahendused maakasutuses ja planeerimises, et maandada tormi-, üleujutus- ja erosiooniriski, leevendada soojussaare efekti ja suurendada asustuse kliimakindlust;
- 3) on tagatud liikide, elupaikade ja maastike mitmekesisus ning maismaa- ja veeökosüsteemide soodne seisund ja terviklikkus ning sotsiaal-majanduslikult oluliste ökosüsteemiteenuste pakkumine piisavas mahus ja piisava kvaliteediga;
- 4) majandusagendid oskavad kasutada parimal viisil kliimamuutustega kaasnevaid võimalusi ja juhtida nendega kaasnevaid riske;
- 5) on Eestile olulised biomajandussektorid jätkusuutlikud – põllu-, metsa-, vee-, kala- ja puhkemajandust ning turba kaevandamist planeeritakse kliimateadlikult;
- 6) mõistavad elanikud kliimamuutustega kaasnevaid ohte ja võimalusi;
- 7) ei vähene (kliimamuutuste mõju tõttu) elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus;
- 8) ei vähene (kliimamuutuste tõttu) energiasõltumatus, -turvalisus, -varustuskindlus ja taastuvenergiaressursside kasutatavus ning ei suurene primaarenergia lõpptarbimise maht.

Läbivate teemadega arvestamine arengukavas

Keskkonnahoid ja kliima

Terved ja taastumisvõimelised ökosüsteemid pakuvad kaitset kliimamuutuste negatiivsete mõjude eest. Kliimariskid mõjutavad nii heas seisundis kui ka rikunud ökosüsteemide teenusepakkumist, mida keskkonnahoiumeetmed peavad aitama tagada ja kliimariskide mõjusid puhverdada. Ökosüsteemiteenustega arvestamine arendustegevuste ja planeeringute keskkonnamõtjude hindamisel tuleb võtta kliimakohtumise kontekstis üheks oluliseks keskkonnahoiumeetmeks.

Võrdsed võimalused

Võrdsed võimalused on ühiskonna kliimamuutuste mõjuga kohanemise võtmeteema, kuna kohandumise valupunkt on just nimelt ebasoodsamas olukorras inimgruppide haavatavuse vähendamine. Elanikerühmad on kliimamuutustest erinevalt mõjutatud ning kohanemismeetmete eesmärk peab olema seda ebavõrdsust tasandada. Arengukava laiendab avalikkuse ja huvigruppide võimalusi otsuste tegemisel kaasa rääkida ning paremini mõista kliimariske ja nende juhtimiseks rakendatavaid meetmeid.

Infoühiskond

Kliimamuutustega kohanemine soodustab infoühiskonna arengut. Välja on vaja arendada ilma ja kliimamuutuste seiresüsteemid, inimeste teavitussüsteemid ning oluliselt suurendada

inimeste teadlikkust kliimamuutustest ja nende mõjudest inimeste elukorraldusele. Infoühiskonna kliimamuutustega seotud areng aitab paremini mõista kohanemismeetmete vajadust ja suurendab valmisolekut kliimamuutustega toimetulekuks. Infotehnoloogiliste lahenduste abil on võimalik muuta teave kliimamuutuste, nende mõjude ja kohanemisvõimaluste kohta kergesti kättesaadavaks. Avalik ja kättesaadav info hõlbustab asjakohase teabe kaasamist eri tasanditel juhtimisotsuste langetamisse.

Regionaalareng

Kliimamuutuste mõju regionaalarengule on väga sarnane mõjuga võrdsetele võimalustele, kuna Eesti ise piirkondades elavate inimeste elu-olu on kliimamuutustest erinevalt mõjutatud ja kohanemise eesmärk peab olema nende erinevuste tasandamine. Eesti regionaalareng on olnud ebahütlane ja domineerib linnastumine, sealjuures on Tallinn eriti tugev tõmbekeskus. Ääremaa asustustiheduse vähenemine raskendab haavatavate elanikerühmade teenindamist ning väikesed kohalikud omavalitsused on ka väiksema elanike teenindusvõimega. Paratamatult käib sellega kaasas ka väiksem kohanemisvõime, mistõttu võib olla tarvilik kohanemismeetmeid piirkondlikult suunata. Väga oluline on, et riigi konkurentsivõime areneks ühtlaselt ega tekiks mahajäänud piirkondi, mis ei suuda tagada elanike turvalisust ega rakendada tõhusaid kohanemismeetmeid.

Riigivalitsemine

Arengukava loob riikliku võimaluse kliimamuutuste mõjuga kohanemise meetmete edukaks rakendamiseks. Riigivalitsemine saab ühelt poolt toetada regionaalarengut ning võrdsete võimaluste tagamist, kuid teiselt poolt peab kohanemismeetmete väljatöötamine suurendama riigivalitsemise teadmispõhisust ja kliimamuutustega seotud avalike teenuste arendamist. Edukas kohanemine on võimalik vaid siis, kui riiki valitsedes võetakse arvesse kliimamuutuste kohta olemas olevat teavet. Sestap on väga oluline ka see, et nii riigi kui kohaliku omavalitsuse valitsemisel oleks kasutada parim ja uusim teaduslik teave kliimamuutuste ja nendega kohanemise võimaluste kohta. Kõige keerulisem kliimamuutuste mõjuga kohanemisel on saavutada valitsusasutuste ja ministriumite omavaheline koostöö, ilma milleta ei ole aga võimalik sidus kohanemismeetmete rakendamine.

Eelnõu rakendamise eeldatavad kulud

Kliimamuutuste mõjuga kohanemise arengukava elluviimise maksumuse prognoos aastateks 2017–2030 on 43 745 000 eurot. Arengukava rakendusplaani aastateks 2017–2020 maksumus on 6 700 000 eurot. Valdava osa rakendusplaani maksumusest moodustavad biomajanduse; ühiskonna, teadlikkuse ja koostöö ning looduskeskkonna alaeesmärkide meetmete ja tegevuste elluviimine. Rakendusplaani tegevuste finantseerimisallikateks on riigieelarve (valdavalt Keskkonnaministeeriumi eelarve), Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogramm ja välisvahendid (ELi struktuuritoetus, Euroopa Majanduspiirkonna toetus). Planeeritud tegevuste rahastamine riigieelarvest on tagatud riigi eelarvestrateegia finantsplaanis rakendusasutuste kulude piirsummade koosseisus. Teiste ministriumite vastutusel olevaid tegevusi rahastatakse valdavalt teiste valdkondade arengukavade rakendusplaanide kaudu.

Eelnõu koostöölastamine

Arengukava ja selle rakendusplaani eelnõu esitati koostöölastamiseks Rahandusministeeriumile, Riigikantseleile, Siseministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Kultuuriministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Maaeluministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Välisministeeriumile, Kaitseministeeriumile ja Justiitsministeeriumile ning Eesti Linnade Liidule ja Eesti Maaomavalitsuste Liidule. Eelnõu oli koostöölastamisega paralleelselt avalikul konsultatsioonil osalusveebis.

Riigikantselei, Siseministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Välisministeerium, Kaitseministeerium ja Justiitsministeerium ning Eesti Linnade Liit ja Eesti Maaomavalitsuste Liit koostöölastasid arengukava ja selle rakendusplaani märkusteta. Laekunud ettepanekud ja Keskkonnaministeeriumi vastused on toodud alljärgnevas tabelis. Avalikult konsultatsioonilt märkusi ei laekunud.

"Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030" ja selle rakendusplaani eelnõu esitati Keskkonnaministeeriumi poolt 25. novembril 2016. aastal Vabariigi Valitsuse kabineti istungile. Arengukava oli Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 2016. a istungi arutusel. Vabariigi Valitsus otsustas esitada arengukava eelnõu koos seletuskirjaga Riigikogule arutamiseks ja määrata Riigikogus arengukava arutelul Vabariigi Valitsust esindama keskkonnaminister Marko Pomerantsi. Arengukava oli Riigikogu keskkonnakomisjoni istungil 23. jaanuaril 2017 ning seal otsustati teha Riigikogu juhatusel ettepanek võtta „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ arutelu Riigikogu täiskogu päevakorda. Arengukava oli Riigikogu täiskogu päevakorras 8. veebruaril 2017 a. Riigikogult ühtegi märkust arengukava kohta ei laekunud.

„Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ ja selle rakendusplaani aastateks 2017–2020 ametlik kooskõlastamine,

08.08.2016-29.08.2016

Asutus	Ettepanek	Vastus
Rahandusministeerium (01.09.2016)	1. Teeme ettepaneku vaadata veelkord kriitiliselt üle eesmärkide juures kavandatavate mõõdikute valik, lähtudes muuhulgas nn kontrollküsimusest – kas on võimalik olukord, et arengukavas (<i>edaspidi</i> AK) kavandatavad meetmed viiakse kõik edukalt ja tulemuslikult ellu, aga pakutud indikaatori sihttase liigub sellest hoolimata soovitud/kavandatule vastassuunas. Kui meetmete tulemustest vähe- või pigem mittesõltuvad mõõdikud AK-sse sisse jäävad, on hiljem risk AK eesmärkide ning nende mõõdikute sihttasemete mittesaavutamiseks sõltumata AK-s kavandatud meetmete elluviimise tulemuslikkusest. Näiteks alaeesmärgi 3 mõõdik 1 – invasiivsete võõrliikide Eesti tuleku põhjused võivad olla palju muus kui kliimamuutustes. Nt kaubanduses ja merevedude geograafi muutustes jmt.; alaeesmärgi 7 mõõdik 1 – transpordisüsteemi kasutajate rahulolu võivad ilmaoludega toimetulekust märksa rohkem mõjutada muud erinevad tegurid nt liikluskorraldus, teede üldine seisukord jmt.	Arvestatud , mõõdikud kriitilise pilguga üle vaadatud
	2. Palume tuua AK-s praegusest konkreetsemalt mõõdikute jälgimise allikad (uuringu, statistikatöö vms nimetus võimalusel koos lingiga allikale), et AK täitmise jälgijail oleks võimalik väiksema vaevaga õigest allikast mõõdikute seisu vaadata ja	Arvestatud , arengukava tekstiosas all viidetena toodud täpsemad mõõdikute taseme allikad.

	võrrelda ning seeläbi AK (vahe)tulemustest tagasisidet saada.	
	3. Teeme ettepaneku muuta arengukava lisa 1 kolmanda lõigu viimast lauset ning sõnastada see järgmiselt: „Veeseaduses välja toodud tegevusi koordineerib Keskkonnaministeerium koostöös Rahandus-, Sise- ja Maaeluministeeriumiga, kaasates ka KOV-e ja maavalitsusi. Tegevuste elluviimise kohustus lasub ka maaomanikel“. Tekstist on välja jäänud Rahandusministeerium. Ühtlasi palume kasutada sõnastust, mis on kooskõlas seaduse tekstiga (näidates ära, kes on korraldav ja kes kaasatav asutus).	Arvestatud
	4. Seletuskirjas lk 3 öeldakse, et: „Maalihete risk võib tulevikus esineda pigem valede planeerimisotsuste tulemusena.“ Täpsustame, et suurem osa maalihetest toimub planeeringutest sõltumatult. Seos planeeringutega eksisteerib siiski ehitustegevuseks geoloogiliselt ebasobivate maalihkeriskiga alade arendamisel. Mittearendamisel maalihkerisk selles kohas ei vähene, kuid kahju inimeste varale (ehitistele) ei teki, kui selles kohas puuduvad ehitised.	Arvestatud. Uus sõnastus: „Maalihete risk võib tulevikus suurendada pigem valede planeerimisotsuste tulemusena.“
	5. Arengukava seletuskirja lk 4 punkti 6 esimene lause "Ühiskonna, teadlikkuse ja koostöö valdkonnas on kliimamuutuste olulisemad mõjud ekstreemsed ilmastikunähtused." ei haaku loogiliselt ülejäänud tekstiga. Teeme ettepaneku see ümber sõnastada.	Arvestatud. Uus sõnastus: Ühiskonna, teadlikkuse ja koostöö valdkonda mõjutavad kõige enam kliimamuutuste tagajärjel saagenud ekstreemsed ilmastikunähtused
	6. Vastavalt Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõule kiidetakse heaks rakendusplaan aastateks 2017–2020. Juhime tähelepanu aastaarvude ebakõlale,	Arvestatud.

	<p>sest kooskõlastamiseks esitatud rakendusplaani pealkiri on „Kliimamuutustega kohanemise arengukava rakendusplaan 2017–2030“.</p>	
	<p>7. Rakendusplaani tegevus 7.2.7 "Uute hoonetega seotud eeldatava energiatõhususe suurendamine." Oleme nõus ja toetame energiatõhusat uusarendust, kuid uute hoonete ehitamise kõrval on oluline olemasolevate hoonete energiatõhususe suurendamine ja sisekliima parandamine. Seega teeme ettepaneku täpsustada rakendusplaani tegevust 7.2.6 "Sisekliima parandamiseks väike- ja korterelamute rekonstrueerimise toetamine." Asendada "väike- ja korterelamute" sõnaga "hoonete". Tegevuse tulemus „Sisekliima parandamiseks ja energiasäästu eesmärkide saavutamiseks toetatakse olemasolevate hoonete rekonstrueerimist“ on sobilik.</p>	<p>Arvestatud.</p>
<p>Maaeluministerium (02.09.2016)</p>	<p>1. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi punkt 20.4 näeb ette Eesti inimeste heaolu kasvuks ja bioressursi efektiivsemaks ning keskkonnasäästlikumaks kasutamiseks biomajanduse strateegia aastani 2030 koostamise. Maaeluministerium teeb ettevalmistusi biomajanduse strateegia koostamiseks, mis aitab biomajanduse ja kliimamuutuste eesmärkide saavutamisele kaasa. Palume dokument lisada nimekirja arengukava Lisas 1, kus viidatakse arengukavaga seotud arenguvisiooni dokumentidele, teiste valdkondade arengukavadele, välislepingutele ja EL-i õigusaktidest tulenevatele dokumentidele. Sarnaselt on biomajanduse</p>	<p>Mitte arvestatud. Tulenevalt Riigikantselei otsusest biomajanduse strateegia koostamise ettepanekut mitte toetada ja temat valitsuskabinetis mitte arutada. Strateegia koostamise asemel on kokku lepitud, et moodustatakse töörühm biomajandusega seotud analüüside koordineerimiseks ja edasiste ettepanekute koostamiseks.</p>

	strateegiale viidatud ka „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ seletuskirjas.	
	2. Arengukava peatüki 3.3. (Valdkondlikud mõjud) viimase alapeatüki 3.3.8. (Energeetika ja varustuskindlus) number on ekslikult 1.3.8.	Arvestatud.
	3. Arengukavas peatükis 3.3.6. (Ühiskond, teadlikkus, koostöö) on välja toodud, et edukas kliimamuutustega kohanemine eeldab valdkonnaülest koostööd nii keskvõimu, regionaalsel kui ka kohalike omavalitsuste tasandil, aga ka kogukondade vahel. Teeme ettepaneku kaasata arengukava juhtimisstruktuuri maakogukondade eestkõnelejana Eesti Külaliikumine Kodukant või Eesti Leader Liit.	Arvestatud.
	4. Arengukava peatükis 7 on arengukava juhtkomisjoni esindajana märgitud Eesti Sihtasutuste ja Mittetulundusühingute Liit, organisatsiooni korrektne nimi on Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.	Arvestatud.
	5. Rakenduskava tegevuse 3.1.3 (Majanduslike meetmete rakendamine kliimamuutustest ohustatud liikide populatsioonide levimisvõimaluste säilitamise ning koosluste ja kaitstavate alade vahelise sidususe suurendamise hüvitamiseks maaomanikele) seoseks teiste arengukavadega on märgitud ka: „Maaelu arengukava 2020+ rahastus“. Palume tulevasele arengukavale mitte viidata, sest arengukava võimalused ja prioriteedid ei ole täna veel selged. Samuti on selle tegevuse kaastäitjaks Maaeluministeeriumi kõrval ka Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet. Märkuste lahtris on viide Natura alade rahastusele. Sellisel juhul	Arvestatud.

	<p>palume kaastäitjaks lisada SA Erametsakeskus, kes on nimetatud kontekstis samuti toetuse taotluste menetlejaks ja kontrollijaks.</p>	
	<p>6. Rakenduskava tegevusele 3.4.1 (Kaitstavate metsade ja Natura 2000 alade säilitamise soodustamine) palume samuti lisada kaastäitjaks SA Erametsakeskuse, kes on Natura 2000 toetuse erametsamaale taotluste menetlejaks ja kontrollijaks.</p>	Arvestatud.
	<p>7. Rakenduskava tegevuse 3.4.3 (Metsaökosüsteemi tasandil kliimamuutuste mõju ja mõjuga kohanemise teadus- ja rakendusuringute rahastamine ning uuringutulemuste rakendamine) puhul ei selgu, millistest allikatest tegevust rahastatakse, palume vastav viide lisada.</p>	Mitte arvestatud. Antud tegevus on juba kajastatud EA liigiga 20, ehk riigieelarveline. Täpsemalt arengukavas rahastusallikaid kajastatud ei ole. Vastav selgitus saadetud ka Maaeluministeeriumi poolt ettepaneku esitanud spetsialistile.
	<p>8. Rakenduskava tegevuse 4.1.4. (Aineringe muld-taim süsteemi ja kliimamuutuste mõju mulla toitainele, toitainete bilansile ning taimede ja loomade produktsioonile uurimine) eest peaks vastutama kas Haridus- ja Teadusministeerium või nende haldusalasse kuuluv sihtasutus Eesti Teadusagentuur, kuna nemad on Horisont 2020 programmikomitees riigi esindajad. Maaeluministeerium on kaasatud Horisont 2020 ühiskonna väljakutsed 2. Toiduga kindlustatus, säästev põllumajandus, merendusuringud ning biomajandus programmikomitees, seetõttu saame esitada arvamusi ekspertidena ning olla tegevuses vastutav kaastäitjana.</p>	Arvestatud osaliselt. Haridus- ja Teadusministeeriumi seisukoht on, et iga ministeerium vastutab oma valdkonna tegevuste eest ise. Maaeluministeerium on toonud välja, et koostamisel olevas Biomajanduse arengukavas on juba arvestatud taoliste uuringutega. Sellest tulenevalt kustutasime tegevuse oma kavast.
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (09.09.2016)	<p>1. Alaeemärgi 7 (lk 39) „Kliimamuutuste mõju tõttu ei ole vähenenud elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus“ mõõdiku</p>	Arvestatud.

	<p>„Energiamärgisele C vastavate väikeelamute osakaal“ puhul märgime, et sihttase 40% aastaks 2030 ei ole täna teadaolevalt realistlik. Enamvähem samas sõnastuses mõõdikut ja saavutustaset mainib ka „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“, kuid selle tegevuse toimumine soovitud mahus pole riigipoolse toetusinstrumendita tõenäoline. Palume täiendada mõõdikut (all)märkusega: „Mõõdiku saavutustase aastal 2030 sõltub „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ eelnõus välja pakutud tegevuste finantseerimise võimalustest.“.</p>	
	<p>2. Alaeasmärgi 7 (lk 39) „Kliimamuutuste mõju tõttu ei ole vähenenud elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus“ mõõdikute puhul vaid väikemajade käsitlemine ei ole tasakaalustatud lähenemine Eesti elamufondi kaasajastamise teematikale – sama oluline on ka korterelamute mainimine. Palume arengukava alaeasmärki 7 täiendada mõõdikuga „Energiamärgisele C vastavate korterelamute osakaal“, selle saavutustase aastaks 2030 on 50%.</p>	<p>Arvestatud.</p>
	<p>3. Alaeasmärgi 8 (lk 40) „Kliimamuutuste tõttu ei ole vähenenud energiasõltumatus, -turvalisus, varustuskindlus ja taastuenergiaressursside kasutatavus ning ei suurene primaarenergia lõpptarbimise maht“ puhul on küsitav eraldi mõõdikute sätestamise vajadus. „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ sisaldab piisavas ulatuses mõõdikuid, millele käesolev arengukava võiks viidata sõnastuses: „Alaeasmärgi mõõdikuteks on „Energiamajanduse arengukava aastani</p>	<p>Arvestatud.</p>

	<p>2030“ taastuenergia kasutust ja energiasäästu saavutamist iseloomustavad mõõdikud.“. Juhime tähelepanu, et mõõdikud „Imporditud energiakandjate osakaal primaarenergiaga varustuses“ ja „Energiaressursside kasutatav varu“ ei ole tavapärased energiastatistikast kättesaadavad näitajad. Need on arvutatud meetodil, mille sisu ei ole Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile teada.</p>	
	<p>4. Meetme 8.1 (lk 40) nimetus „Taastuenergiaressursside kasutatavuse ning tarbijate energia- ja soojavarustuse tagamine muutuvates ilmastikuoludes“ on väga üldsõnaline. Selles on ülemäärast sarnasust „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ palju üldisemate varustuskindluse ja primaarenergiatõhusama kasutuse alaeesmärkidega. Teeme ettepaneku sõnastada meede 8.1 täpsemalt, näiteks: „Kliimamuutusest tingitud riskide ennetamine energiavõrkudes ja taastuenergia allikate kasutamisel“. Meetme kirjelduse tekstiosades, kus kirjeldatakse energiasõltumatuse, varustuskindluse ja energiajulgeolekuga seonduvat, viidata „Energiamajanduse arengukavale aastani 2030“.</p>	<p>Arvestatud.</p>
	<p>5. Peatükis 6 (lk 43) „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 maksumuse prognoos“ palume teha täpsustused, mis arvestavad arengukava rakendusplaani kohta tehtud kommentaare.</p>	<p>Arvestatud.</p>
	<p>6. Peatükis 7 (lk 45) „Arengukava juhtimisstruktuuri kirjeldus“ soovitame kaaluda arengukava juhtkomisjoni koostamist valdkondade esindajate</p>	<p>Mitte arvestatud. Oleme otsustanud, et juhtkomisjon koostatakse asutuste põhisel. Kui Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium</p>

	<p>põhiselt, mitte asutuste esindajate põhiselt. Eeldame, et valdkonna juhtkomisjoni on oluline kaasata ministriumide põhiosakondade juhtide tasand, kuid arengukavas käsitletud valdkondade paljususe tõttu tuleks kaasata mitut Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi osakonda.</p>	<p>leiab, et ühe esindaja nimetamine jääb väheseks on võimalus esitada ka mitu esindajat ühest asutusest. Meile on peamine, et loetletud asutused oleks kaasatud juhtkomisjoni töösse, kui mitme liikme osalust Teie vajalikuks peate meie ette ei anna.</p>
	<p>7. Tegevus 8.1.1. „Kliimarisikide välja selgitamine tuuleenergiasektoris“ ei ole Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi jaoks prioriteetne ajavahemikus 2017-2020. Palun märkuste lahtrisse lisada täpsustus: „Tegevust rahastatakse EL kesksest programmist (INTERREG, HORIZON, vms) või muust välisabi allikast“. Tegevuse eest vastutaja ei ole MKM, vaid rahastamist taotlev asutus, seega palume märkuste lahtrisse lisada täiendav täpsustus: „Tegevuse eest vastutaja on tegevuse korraldamiseks toetuse saanud isik“.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Arvestame, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi jaoks prioriteetne ajavahemikus 2017-2020. Rakendusplaanis olevate tegevuste eest vastutavad asutused on ministriumid ja mõnda teist vastutajat meil võimalik lisada ei ole. Sellest tulenevalt on tegevus hetkel rakendusplaanist eemaldatud ja lisatakse tagasi siis kui tegevus muutunud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi jaoks prioriteetseks.</p>
<p>Sotsiaalministeerium (13.09.2016)</p>	<p>1. Palume täpsustada arengukava lk 30 peatüki 5.1 alaeesmärgi 1 mõõdikuid: o Mõõdiku „Suremus suvekuudel (juuni–august) (% aastasest kogusuremusest)“ andmeallikaks on Statistikaamet. Terviseamet ei kogu surma andmeid. o Mõõdiku „Siirutajatega levivatesse haigustesse nakatanute arv (borrelioosi diagnooside alusel)“ osas teeme ettepaneku sihttaseme ja algtaseme seada kordajana nt 100 000 elaniku kohta, mitte absoluutarvuna, kuna absoluutarvu mõjutab elanike arvu muutus jms.</p>	<p>Arvestatud.</p>
	<p>2. Tegevuspõhisele eelarvele üleminekuks 2018. a eelarvega on Sotsiaalministeerium algatanud rahvastiku tervise arengukava uuendamise ning selle rakendamiseks programmide koostamise.</p>	<p>Arvestatud.</p>

	<p>Sellest tulenevalt teeme ettepaneku jätta rakendusplaani välja Terviseameti vastutusel olevate tegevuste 1.1.5. ja 1.1.6. eelarve aastate 2018–2020 kohta. Palume lisada viite, et tegevuste rahastus planeeritakse rahvastiku tervise arengukava raames. Oleme nõus ka lahendusega, et kuni rahvastiku tervise arengukava programmide kinnitamiseni on eelarve planeeritud kliimamuutustega kohanemise arengukava eelarves.</p>	
<p>Riigikantselei (31.10.2016)</p>	<p>1. Kooskõlastusele esitatud eelnõus puuduvad arengukava üldeesmärgi indikaatorid. Palume välja tuua indikaatorid ja soovitatavad sihttasemed, mis võimaldavad hinnata arengukava üldeesmärgi täitmist.</p>	<p>Arvestatud.</p>
	<p>2. Palume arengukava rakendusplaanis esitada vaid need tegevused, mis on otseselt seotud arengukava eesmärkide täitmisega või täpsustada tegevuse sõnastust nii, et selles oleks selgelt näha seos kliimamuutustega kohanemisega. Praeguses sõnastuses ei ole antud arengukava eesmärgiga otseselt seotud näiteks tegevus 3.4.4. (tõhusa metsandusala koostöö ja teabevahetuse tagamine riigiasutuste, teadlaskonna ja teiste huvigruppide vahel) ja tegevus 8.1.4 (KOV-ide soojusmajanduse arengukavade koostamine), mis tuleb ellu viia olenemata kliimamuutustest. Samuti on eksitav meetme 4.4. (turismi mitmekesistamine ja külastajate rahulolu suurendamine) nimetus, mis esitatud sõnastuses ei ole otseselt seotud kliimamuutustega kohanemisega ega biomajanduse</p>	<p>Arvestatud arengukava rakendusplaanis. Kõik rakendusplaani tegevused (k.a 3.4.4. ja 8.1.4.) on valdkondade vastutavate ministriumite poolt asjakohastena valitud ning nende seos kliimamuutustega (kui sõnastuses otsene puudub) selgub tegevuste tulemuse kirjelduses või valdkondlikes alusuuringutes. Meetme 4.4. sõnastus muudetud.</p>

	arendamisega, vaid on üldiselt turismi edendamisele suunatud meede.	
	<p>3. Kuna rakendusplaani tegevus 6.1.5 viiakse ellu elanikkonnakaitse rakkerühma raames, palume tegevuse sõnastuse viia täpsesse kooskõlla rakkerühma ülesande sõnastusega ning sõnastada tegevus ümber järgnevalt: "Põhimõtete, eesmärgipärase uuringu metoodika ja küsimustiku väljatöötamine elanike kriisialase teadlikkuse ja valmisoleku hindamiseks ning edaspidiselt vastava seire korraldamine". Tegevuse väljundi palume sõnastada ümber järgnevalt: "Välja on töötatud põhimõtted ning uuringu metoodika ja küsimustik, millega hinnatakse edaspidi regulaarselt elanike kriisialast teadlikkust, valmisolekut ja vastavaid kitsaskohti." Kuna tegevus töötatakse välja 2017. aastal, palume märkuste lahtris parandada, et tegevuse väljatöötamisega alustatakse 2017. a.</p>	Arvestatud.
	<p>4. Rakendusplaanis toodud sihttasemed ja algtasemed peavad olema mõõdetavad. Seetõttu ei ole sobilik algtasemenäiteks: „kalavarud (nt lõhilaste, räabise, Peipsi siia, lutsu, tindi varud) vähenevad paljudes veekogudes ning kalastiku struktuur on häiritud“.</p>	Arvestatud.
	<p>5. Palume täpsustada meetme 5.1.1. mõõdikut/sihttasemet vastavalt: „Kaardistatud on majapidamistele kliimamuutustega kaasnevad riskid, nende riskide kaetus, sh kindlustusega kaetus. Uuringu tulemustest lähtuvalt on tehtud ettepanekud edasiste tegevuste väljatöötamiseks Eestis“ ja sõnastuses vältida kohustust täiendavaid strateegiaid välja töötada.</p>	Arvestatud.

	<p>6. Tervise valdkonnas on esitatud olukorra ja probleemide kirjeldus laiemalt kui esitatud meetmed ning oluline osa tervisesektori tegevustest on kajastamata. Näiteks on puudu tervisesektori tegevused seoses "kuumatundlike" haigustega või haigusseisundite ägenemisega. Hetkel puudutavad kõik tegevused ilmastiku paremat prognoosimist ning tegevusplaanide koostamist KOV ja pääste tasandil. Puudu on tervisesüsteemi tegevused, mis puudutavad inimeste teavitamist nende terviseseisunditest (nt perearsti teavitushised), ennetustegevused haiguste ja suurema suremuse ennetamiseks tervisesektori poolt jmt. Samuti tuleks lisada tervisesektori tegevused seoses õietolmu leviku suurenemisega (käitumine, ravimine ja ennetamine allergiate jm puhul).</p>	<p>Arvestatud. Arengukava teksti täiendatud viitega, et täiendavad kliimamuutustega seotud meetmed on kajastatud rahvastiku tervise arengukavas.</p>
--	--	---